

AMINTIREA LUI VASILE LUCACIU — CONTINUATOR AL ȘCOLII ARDELENE —

GH. BULGAR

Ecourile adinci ale activității tumultuoase și atît de rodnice, desfășurată de Școala Ardeleană, începînd cu 1780, s-au prelungit mai bine de un secol în toate provinciile românești, și au continuat să trăiască în Transilvania, stimulate de împrejurări istorice potrivnice afirmării culturii și limbii noastre, mai ales în ultimele decenii ale secolului trecut.

Cultul tradițiilor istorice, al limbii și literaturii, ca expresie a spiritualității românești, a fost mai viu aici decît în alte părți unde Românii puteau în libertate să-și afirme inițiativele și voința de a progresa, în pas cu modernizarea civilizației europene.

Ideile innoitoare, în toate direcțiile, ale curentului iluminist din această provincie românească, difuzate mai ales prin cărțile tipărite de Micu, Șincai și Maior, în jurul cărora s-a format o pleiadă cultivată și cu adînc simț patriotic, s-au impus în toate părțile românești, încît cultura națională a putut face curînd pași mari înainte, cu aspirații innoitoare în toate sectoarele vieții publice.

Ibrăileanu a remarcat cu justețe: „Curentul latinist, început în Moldova în veacul al XVIII-lea, renaște în Transilvania, ajunge pînă unde poate să ajungă — pînă la limită — și devine, ceea ce e foarte important, o forță socială, un ferment de progres“. (*Spiritul critic în cultura românească*, 1909, p. 9).

Efectele acestui ferment de progres s-au văzut în cultivarea limbii și literaturii, în dezvoltarea învățămîntului și în difuzarea lui peste Carpați, în înființarea teatrului național, în sprijinirea presei, a întrunirilor publice consacrate propășirii culturii românești.

Eminescu a înțeles mai bine decît oricare alt junimist, în orice caz în alt spirit și cu alt orizont istoric realist, efectele Școlii Ardelene, mai exact și mai profund decît Maiorescu, fiu de profesor ardelean, care n-a pierdut multe ocazii pentru a critica violent și nedrept pe latinistii pe care nu i-a înțeles. Este o adevărată satisfacție să constatăm realismul ideilor lui Eminescu, justețea considerațiilor sale asupra trecutului și prețuirea atît de exactă și realistă a operei ilustrei Școli de renaștere națională.

Există însă și dovezi despre legătura directă dintre poet și contemporanii care continuau ideile iluministe, lansate de generația eroică a lui Petru Maior, oameni care se aflau printre prietenii apropiați ai poetului în epoca studenției sale de la Viena, acum un secol și mai bine.

Iată ce ne spune I. Slavici în *Amintirile* sale din acea epocă, el însuși foarte apropiat prieten al lui Eminescu și cunosător direct al mediilor intelectuale tinerești din Viena anilor 1870-72: „Se înființase — spune Slavici — după multe frământări, societatea academică „România jună” și noi, fericiții ei întemeietori, așteptam cu viuă nerăbdare simbele, când ne întruneam ca să petrecem câteva ceasuri împreună, lucru pentru toți plăcut și pentru cei mai mulți totodată și folositor, căci ne adunaserăm din toate țările în care soarta i-a risipit pe Români și numai puțini dintre noi știam bine, ba unii abia aici aveau să învețe românește. Eminescu era unul dintre cei mai zeloși membri ai Societății și secretarul ei. Copilărise în Moldova, își făcuse studiile secundare la Cernăuți, la Sibiu, la Blaj și la Beiuș, stătuse la Timișoara, unde avea un frate mai mare; petrecuse timp îndelungat la București, cutreierase tot pământul românesc și ne considera pe toți compatrioți, ne era tuturor apropiat. Era însă un cerc mai restrâns în care îl vedeam în fiecare zi, oameni mai potoliți ca Vasile Bumbac și Grigoroviță din Bucovina, Stamati din Basarabia, N. T. Nica de la Brașov, dr. Maior, D. Barcianu, și citva timp I. Bechnitz de la Sibiu, Tancu și Ciocan de la Năsăud, V. Lucaciu din părțile Sătmăruului, N. Oncu din Zărand, I. Hosanu de pe Mureș, I. Neagoe de la Blaj și Caragiani din Macedonia, tinerii bătrâni care aveau pentru el o afecțiune mai mult decât colegială și pe care el nu-i punea în rînd cu ceilalți”, (*Amintiri*, ed. 1967, p. 43).

Am subliniat numele eroului de la Satu Mare, V. Lucaciu, care deci în tinerețea lui a făcut parte din cercul ilustrului nostru poet, în epoca de formare și cristalizare a idealurilor de unitate politică și de progres general al poporului român. Influența acestei comunități a fost decisivă asupra tinerilor care formau un nucleu intelectual dinamic, afirmîndu-se fiecare în dezvoltarea ulterioară a mișcărilor politice, sociale și culturale din toate provinciile românești.

În tradiția Școlii Ardelene sta împletirea strînsă dintre lupta politică, studiul istoriei și al limbii, creația literară, modernizarea învățămîntului și a culturii în general. Mai tîrziu, obiectivele culturale ale Societății Academice au ajuns și ele elemente ale luptei politice pentru emancipare, libertate și drepturi sociale. Firește că, așa cum arată în *Amintiri* Slavici, limba era factorul de coeziune a conștiințelor și atestatul cel mai evident al frăției membrilor „României june”, argument decisiv al romanității, al descendenței latine, în numele căreia se justificau aspirațiile la libertate și demnitate națională.

Am descoperit recent în colecția ziarului „Timpul“, al cărui redactor a fost Eminescu între 1877—1883, un text într-un articol al său, deosebit de grăitor pentru atașamentul poetului față de tezaurul acesta de cultură care este limba, text care se leagă direct de Sătmarul lui Vasile Lucaciu, de regiunea aceasta a țării și de orașul care nu de mult și-a sărbătorit mileniul glorios, înconjurat de simpatia tuturor cetățenilor țării noastre.

Iată ce scria Eminescu la 4 noiembrie 1882 în mai sus citatul ziar: „Pînă la sfîrșitul sutei a XV-a, Românii sunt în Ardeal și Țara Ungurească unul din elementele cele mai considerabile în viața politică. Trăind sub voievozi proprii și sub legile proprii, fără amestec din partea Ungariei, ziditori și apărători de cetăți, pururea buni ostași, epoca de aur din țările noastre, începută de Mircea și încheind cu Ștefan cel Mare, e o epocă de aur și dincolo. Românii sunt atît de numeroși în munții Ardealului încît fragmente ale populației Maramureșului fondează sub Dragoș statul Moldova, fragmente din ținutul Făgărașului, — Țara Românească. Cine vrea să-și facă o idee de energia cu totul elementară a aceluia popor să considere că optzeci de ani după fondarea ei, Moldova ajunge din colțul țării de sus pînă-n Nistru și Cetatea Albă, Țara Românească într-o sută de ani pînă-n Dobrogea și pe întreg malul drept al Dunării. E o epocă aceasta în care Ardealul produce pe Voevodul Iancu, cum îi zic baladele române și slave, pe Ioan Huniad Corvin. Papa Piu II (Aeneas Silvius Piccolomini) născut pe la 1405, deci contemporan cu toată seria strălucită de eroi ai poporului românesc, zice despre Iancu: „Ioannes Huniades, cuius nomen caeteros obnubilat, non tam Hungaris, quam Valachis a quibus natus erat, gloriam auxit“. (sublinierea poetului: traduc textul latin: „I.H. al cărui nume a umbrit pe ceilalți, a mărit gloria nu atît a Ungariei cît a Românilor din sinul cărora s-a născut“). — „Încă în sută a șaptesprezecea — continuă Eminescu textul de importanță deosebită aici — Miron Costin scrie regelui Poloniei că cel mai frumos și mai corect dialect românesc, cel mai apropiat de graiul italic, se vorbește la Sătmar, unde, cu toată emigrarea lui Dragoș, Românii rămași acolo sub fratele lui, voevodul Balce, sunt atît de numeroși ca și cînd n-ar fi ieșit nimenea din țară“. („Timpul“, 4.XI.1882).

E un text de mare importanță istorică și lingvistică, un atestat de noblete, de continuitate și de forță spirituală, care nu putea fi uitat la sărbătoarea mileniului Sătmarului. Și Eminescu atît de documentat pe tărîm istoric și lingvistic (cum am avut prilejul să arăt cu textele în față în cartea mea „Momentul Eminescu în evoluția limbii literare“, Ed. Minerva, col. Universitas, 1971), nu era omul care să arunce vorbele în vînt, de dragul efectului publicistic; sinceritatea și informația lui nu pot fi puse la îndoială.

De altfel, în sprijinul acestor idei vine un alt pasaj din *Amintirile* lui Slavici, în care îndelungatele controverse istorice și lingvistice din sinul redacției *Timpului* se oglindesc foarte convingător. Slavici povest-

tește în capitolul „Eminescu și limba românească” acest amănunt important: „Îi plăcea (poetului) însă tot ceea ce avea un caracter particular, nu numai în rostire, ci și în genere, în felul de a vorbi, și trăgea cu urechea cînd catanele adunate la Viena din deosebitele părți ale împărăției stăteau de vorbă între ele. Adeseori întreba apoi: „Unde se zice așa?”. Așa ajunserăm să ne formăm convingerea că cea mai bogată e limba vorbită de Români de la miază-noapte, începînd cu județul Sucevei peste Cîmpulungul moldovenesc și peste Năsăud, pînă la Sălagiu, unde se întrebuintează multe vorbe de origine romană care aiurea s-au pierdut. E lumea în care a trăit mult jălitul nostru prieten Simeon Marian Florian și din care a ieșit Gh. Coșbuc.”

Iată deci delimitările și circumstanțele în care, continuînd tradiția Școlii Ardelene, generația scriitorilor ardeleni legați de „Junimea”, legați de Maiorescu și Eminescu, duceau mai departe lupta pentru limbă și cultură, acestea fiind componente esențiale ale națiunii și factori decisivi în lupta politică și socială pentru libertate, unire și progres.

Astfel Vasile Lucaciu a stat sub cele mai nobile influențe, în epoca tinereții sale, trăind sinteza mediului renescentist cu frămîntările atît de adînci, dar atît de fertile, în conștiința tineretului intelectual, ancorat în idealurile înfloririi libere a poporului român, toate energiile fiindu-i canalizate în direcția eliberării Transilvaniei și a unirii depline a Românilor de pretutindeni.

Cînd s-a ivit puternica liră inspirată a lui Goga, în 1905, toate conștiințele au vibrat la unison, în transfigurarea poetică a sacrelor deziderate publice, a realităților ardeleni care-și așteptau o deslegare fericită. Însuși Maiorescu, patronul Junimii și protectorul marilor scriitori clasici, publicați de el în „Convorbiri literare”, își modifică părerile despre poezia politică, pe care înainte o negase, și se alătură celui șuvoi de nobilă emulație artistică, pusă în slujba unor idealuri de unitate națională, și, la propunerea lui, volumul de „Poezii” al lui O. Goga primește marele premiu al Academiei Române în 1906. Erau în acest volum expresia artistică, la cel mai înalt nivel estetic, a unor revendicări legitime, cîntecul unor suferințe milenare și credința vie în biruința adevărului și a dreptului la libertate și unire națională.

Peste veac, ideile Școlii Ardelene se întrupau în imagini strălucite ale durerii și ale speranței, despre care în alți termeni, cu argumente ale istoriei și filologiei, vorbiseră corifeii iluminismului românesc din Ardeal.

Vasile Lucaciu a trăit toate aceste momente de tensiune, fiind în miezul luptelor politice și culturale, colaborator apropiat al lui Goga. El a mers, potrivit temperamentului său vulcanic de luptător neînfocat, pe drumul confruntărilor directe, politice în arena deschisă a luptei pentru drepturi, ca exponent al poporului său.

Să vedem deci mai de aproape ideile acestui mare bărbat politic,

gînditorul, oratorul, vizionar de inepuizabilă forță morală, consecvent canalizată spre înălțarea neamului său, spre înfăptuirea unirii Românilor într-un stat național unic, potrivit legilor sacre ale dreptului ginților. L-aș asemăna cu acea forță intelectuală care a ars ca o torță pînă la capătul vieții sale, pe altarul marilor aspirații ale națiunii române: Nicolae Bălcescu, autorul aforismului memorabil din *Istoria lui Mihai Vodă Vițeazul*: „O națiune, oricît de mică ar fi, trebuie să fie respectată, căci sfînt e dreptul ce-l are ea de a trăi în pămîntul ce-l ocupă“.

V. Lucaciu nu a cerut altceva decît libertate, unire, dreptate, omenie pentru frații lui de pretutindeni, dreptul elementar al fiilor aceluiași popor de a trăi într-o țară a lor, uniți, bucurîndu-se de progres, de civilizație, potrivit aspirațiilor și tradiției lor milenare. A crezut în dreptatea luptei sale, nu a pregetat nici un moment să i se consacre trup și suflet, și-a sfințit pe de-a pururi viața prin eroismul acțiunilor sale, prin nobila generozitate a strădaniilor sale, pe care azi ni le amintim ca pe niște fapte de legendă, consemnate în filele dramatice ale istoriei noastre zbuciumate.

Vasile Lucaciu, foarte tînăr, a plecat să facă studii de teologie și filosofie la Roma, în 1868, întocmai ca înaintașii săi glorioși, corifeii Școlii Ardelene de pioasă aducere aminte: Micu, Șincai și Petru Maior. Căci, exista o tradiție vie, adînc patriotică aici în Ardealul marilor furtuni ale istoriei: a cultiva știința pentru a fortifica solidaritatea poporului român față de civilizația modernă și liberă, pe care au crescut temeliile țării de mai tîrziu și toate avînturile nobile spre libertate și progres.

După anii de studii în Cetatea eternă și după trecerea prin Viena, fidel romanității noastre, Vasile Lucaciu nu a rămas un simplu preot cu multă știință de carte, nici un gînditor care să se complacă în abstracțiuni; el n-a fost numai un iubitor de cultură, ci un vijelios om de acțiune, capabil să mobilizeze conștiințele mulțimii la luptă pentru libertate și progres. A văzut mai bine și mai departe adevăratul sens al istoriei și în numele dreptății și al libertății care nu poate fi mistificată de nici o teorie, și-a făcut din cuvînt paloș și din sutana preoțească zale de luptător neîfricat. El și-a onorat în cel mai înalt grad funcția de secretar general al Partidului Național Român (din 1892): a participat activ la susținerea *Memorandului* din 1892, cînd a și fost condamnat de autorități la 5 ani închisoare, cea mai grea pedeapsă dată la proces, ceea ce nu i-a slăbit energia și voința de a se consacra unității și eliberării poporului român din Ardeal.

O dată cu începerea primului război mondial, V. Lucaciu, împreună cu Oct. Goga și alți publiciști, trecu în 1914 în România, pentru a se alătura luptei de acolo și a susține acțiunile pentru eliberarea provinciilor românești. Un singur citat din *Declarația* acelui grup de patrioți,

gata de orice sacrificii pentru unirea Transilvaniei cu România, e concludent: „Urmind o linie dreaptă a unei nestrămutate convingeri politice, manifestată în trecutul nostru de-acasă, am văzut de la început în izbucnirea actualei conflagrații a continentului *prilejul de dezrobire a neamului nostru*“.

Lucaciu nu a cunoscut odihnă în propagarea idealului de libertate și unitate a poporului român. Ca președinte al Ligii culturale, ca animator al atitor acțiuni patriotice în favoarea unității Românilor de pretutindeni, el a inițiat acțiuni de solidarizare a tuturor conștiințelor oneste în jurul țelului politic și cultural al acelei Ligi culturale, care a jucat un rol capital în emanciparea națiunii noastre, în așezarea ei pe un făgaș de libertate, progres și unitate. Dar V. Lucaciu nu a rămas numai un propagandist între limitele atît de strînse ale țării de atunci. Situația dramatică a României după 15 august 1916, cînd țara a fost atacată de masive forțe teutone, nu l-a descurajat; dimpotrivă: *creștința lui de granit* în destinul eliberator al forțelor noastre i-a dat putere nesecată de luptă pentru viitorul României unite.¹

Din România a plecat în Italia, țară cunoscută din timpul studiilor sale, de acolo în Statele Unite în 1917, în plin război, iar la începutul lui 1918 ajunge la Paris, *etapă finală și culminantă a pledoariei sale pentru drepturile noastre, pentru necesitatea sprijinirii luptei poporului nostru*.

Cînd faptele s-au precipitat: *la răsărit* Revoluția socialistă din octombrie 1917 care a cuprins tot mai mult masele de luptători, ca o reacție violentă împotriva războaielor și a exploatarei de veacuri; în *apus* se conturau zorile victoriei pe fronturile înșingurate de atîtea lupte nimicitoare, imperiul austriac a ajuns pe moarte. Iată ce scria în acea vreme M. Sadoveanu în ziarul „România, organ al apărării naționale“, care apărea la Iași, grupînd în jurul lui tot ce aveam mai bun și mai patriotic în scrisul românesc: „Furcile s-au înălțat pretutindeni sub cerul tristei Transilvanii... Cehii s-au revoltat, Ardelenii prizonieri se înarmează contra adevăraților lor dușmani. Bătrîna și heteroclita împărăție va trebui să cadă în muzeul de monstruozițai al istoriei“.

Oprindu-se la Paris deci, Vasile Lucaciu își dă seama că „ceasul mîntuirii este aproape“ — ca să folosim o expresie a sa din vocabularul cărților sacre; reînvie atunci forțele latente ale tradiției care i-au călăuzit conștiința acestui luminat apostol al libertății noastre. Acolo, în glorioasa capitală a aliatei noastre Franța, apărea de la începutul lui 1918, săptămînalul cu același nume scump tuturor: „La Roumanie, hebdomadaire des revendications et des intérêts roumains“, în care am recitat cu mare emoție, atîtea pagini inspirate de cel mai înalt ideal

¹ V. Achim și A. Socolan, *Dr. Vasile Lucaciu — luptător pentru drepturile românilor și unirea Transilvaniei cu România*, Baia Mare, 1968.

patriotic. L-am deschis acest jurnal nu o dată pe masa mea de lucru la Bibliothèque Nationale, în vremea studiilor pe care le-am făcut acolo, paralel cu activitatea de lector de limba română la Sorbona (1965—1967, vreme de 2 ani universitari).

La Roumanie publica la 7 februarie 1918 un mesaj mișcător al Universității din Paris către Universitățile noastre din București și Iași, din care citez un pasaj: „Universitatea din Paris, în momentul în care națiunea română este pradă unei crize tragice (după pacea de la Buftea), exprimă universităților din București și din Iași simpatia sa profundă. Ea evocă amintirea vechilor legături intelectuale, morale, politice dintre Franța și România, urmări naturale ale fraternității latine. Ea exprimă urarea ca România, în ziua păcii, să fie răsplătită pentru curajul și martiriul ei prin recunoașterea dreptului ei de a-și aduna într-o patrie comună părțile despărțite ale națiunii române“. Semnau acest document istoric: vicerectorul Universității L. Poincaré și directorul Școlii normale superioare, Ernest Lavisse ambii personalități de primă mărime a culturii franceze.

Manifestările de simpatie pentru România nu sunt puține în sinul popoarelor care luptau, cu energii nesecate, pentru înfrângerea agresorului, pentru dreptul la independență și autodeterminare a națiunilor europene. La Lyon de pildă, Eduard Herriot, primarul marelui oraș, se adresează Elenei Văcărescu pentru a participa la întrunirea convocată în sprijinul României; celebra poetă de limbă franceză, româncă foarte atașată patriei sale de origine, a luat cuvântul slăvind trecutul și frumusețile țării noastre. Tot atunci, faimosul ziar *Le Figaro* publica un lung articol despre *Epopoea românească*, iar Editura F. Alcan, instituția prestigioasă de cultură, tipărea volumul lui D. Drăghicescu, *La Transylvanie*, cu prefața lui E. Boutroux, cunoscut filosof, membru al Academiei Franceze, care cuprinde cuvinte de prețuire la adresa Românilor; citez un singur alineat: „Națiunea română prezintă în forma cea mai strălucită toate caracterele și toate condițiile unei națiuni demne de a trăi în libertate și independență completă. Transilvania este rezervorul din care se alimentează această naționalitate. Mai e oare nevoie de ceva pentru a rezolva întrebarea dacă România trebuie să subsiste ca națiune și să recucerească Transilvania?“.

*

Glasul lui Vasile Lucaciu la Paris se alătura deci marelui număr de oameni de bună credință, savanți și scriitori, publiciști și reputați oameni politici, pentru a solidariza toate forțele morale în jurul revendicărilor legitime ale poporului nostru, care a sacrificat în drama indecriptibilă a războiului de atunci aproape un milion de oameni, convins de dreptatea cauzei sale și de victoria care trebuia să vină. Se făceau toate pregătirile organizatorice și politice în acest scop, și Vasile Lucaciu era de față la marile confruntări dintre națiuni.

La 12 septembrie 1918, *La Roumanie* anunța constituirea Consiliului național român, organ politic suprem, necesar pentru afirmarea unității noastre, pentru obținerea întregirii României în hotarele naturale ale națiunii sale, în aproximativa întindere a vechii provincii romane Dacia. V. Lucaciu este ales vicepreședinte al acestui Consiliu național, împreună cu Octavian Goga. Cuvântările rostite de ei, publicate în revista citată mai sus, la Paris, sunt pagini de antologie a gândirii și luptei noastre politice juste. Citez câteva părți din ele, poate cele mai durabile, potrivite pentru a defini personalitatea de fier a unor luptători de talia lui V. Lucaciu și Octavian Goga.

„Noi toți Românii de pretutindeni avem un singur ideal național și prin inițiativa de astăzi trebuie să ne grupăm — spunea V. Lucaciu — toți în jurul acestui drapel unic; trebuie să-l ducem la victorie, pentru că de destinul lui depind viitorul și viața națiunii române“... — Adevăr fundamental: unitatea însemna viitorul și viața națiunii române, într-o etapă modernă a dezvoltării sale. Mai departe: „Sacrificiile nelimitate, consimțite de scumpa noastră Românie pe altarul idealului național, sîngele vărsat de fiii și frații noștri sub tricolorul nostru glorios, mereu pentru acest ideal sublim, conștiința demnității naționale ne cheamă să continuăm lupta sacră pe care singură fatalitatea timpului o poate doar întrerupe.

În ziua cînd V. Lucaciu scria aceste rînduri, de speranță și de credință în viitorul României, nu putea ști că destinul avea să se schimbe favorabil pentru noi în numai două luni, pentru că la 11 noiembrie, în același an 1918, a urmat prăbușirea definitivă a imperialismului prusac și a acoliților lui, cu armistițiul cunoscut, de fapt victoria atît de așteptată de poporul nostru greu încercat de-a lungul istoriei sale. Lucaciu elogia în discursul, despre care vorbim, eroismul și spiritul de solidaritate al confrăților săi, mobilizați pentru eliberarea Românilor asupriți. „Noi am avut, domnilor — spunea el la Paris — momente de înălțare patriotică în care sufletele noastre erau stăpînite de cele mai înalte sentimente, văzînd cum se adună, cu un entuziasm fără limite, tot poporul român la lupta cea mare, la lupta sacră pentru eliberarea fraților subjugăți. Și mai tîrziu, în zilele de primejdie, am salutat pe toți fiii uniți în lupta grea și mare a apărării naționale“.

„Conștiința noastră de patrioți ne dictează nouă, fiilor liberi ai națiunii, răsfițați în toate țările aliaților noștri glorioși, datorită de a continua lupta întreprinsă de frații noștri, alungînd din inimă tot ce ne poate dezbină, de a ne concentra sentimentele și voințele, toate energiile în sinul unirii sacre. Trebuie să mergem înainte și să afirmăm cu tărie drepturile și aspirațiile noastre naționale, pînă în ziua cînd ele vor fi realizate. Această unire sacră ne va da energia necesară să ducem lupta înainte; ea e garanția singură a realizării unității tuturor Românilor într-un stat național: România Mare. Evocînd imaginea viitorului tuturor Românilor, eu văd realizarea în răsăritul Europei a unei civilizații latino-române, cum n-a mai fost vreodată. E suficient să vă gîndiți — adăuga V. Lu-

caciu — că toată forța virtuților naționale de care am dat dovadă în cursul secolelor în lupta gigantică pe care a trebuit să o ducem, ca să ne păstrăm ființa, în ciuda încercărilor de oprimare, — noi le vom putea folosi liberi, la adăpost de orice amenințare, pentru o operă de progres intelectual și național: N-avem oare dreptul de a spera în asemenea viitor?“

Cîtă clarviziune și ce splendid atașament la o operă de progres prin libertate, prin desfășurarea forțelor morale ale unui popor, prin unitatea de conștiință și de țeluri ale comunității, ajunsă la o viață demnă, conturată de orator într-o sinteză memorabilă, în preajma împlinirii marilor noastre idealuri patriotice.

Să ne grăbim să adăugăm, ca o fericită completare contemporană cele spuse de Goga, tot la Paris, în încheierea unui discurs rostit la recepția dată în cinstea universitarilor români în noiembrie 1918: „În urma noastră, domnilor, sunt riuri de lacrimi și sînge. Iar drumul nostru spre victoria de astăzi trece printr-un labirint de suferințe fără număr. Dar de ce evocăm aceste ceasuri negre, destinate acum să dispară din viața noastră? Căci ura va fi înlocuită prin dragoste de muncă, ce va da poporului nostru rangul care-i revine în imensul laborator al spiritului uman. Odată eliberarea lui înfăptuită și după crearea unui echilibru interior, organizînd o democrație sănătoasă, pe care o vom realiza, acordînd libertăți politice și culturale tuturor minorităților care trăiesc pe teritoriul nostru, Românii nu vor avea decît o dorință: de a se atașa la civilizația modernă pentru care ei simt toată predispoziția“.

„Fără a insista altfel asupra acestei unități politice, justă și sigură, eliberarea Românilor din Transilvania constituie o importantă problemă de ordin cultural. Patru milioane de oameni, a căror latinitate nu s-a dezmințit niciodată, vor primi odată cu certificatul lor de independență și binecuvîntarea unui patrimoniu strămoșesc. Și acești patru milioane, scăpați din cămașe de forță vor fi un dar pe care istoria universală îl face latinității“.

Au trecut șase decenii de cînd aceste cuvinte au fost spuse în fața unui for intelectual de cea mai înaltă autoritate. Ele au vestit lumii civilizate adevăruri eterne, consacrate de istorie și pe deplin confirmate de evoluția inevitabilă a istoriei universale — „tribunalul suprem al popoarelor“, cum spune Schiller. În fața acestui tribunal, noi stăm cu fruntea sus. Noi n-am asuprit niciodată pe nimeni și nu am cerut decît dreptul firesc de a fi liberi pe destinul nostru.

Cum spunea marele nostru istoric N. Iorga, în acele vremuri de luptă și biruințe luminoase: „Nimic nu poate împiedica o nație de a se întoarce la unitatea ei primordială și necesară“.

Fluctuațiile evenimentelor istorice, mersul implacabil al războiului, care a început în 1914, uneltirile ostile intereselor noastre nu au putut împiedica refacerea unității străvechi a poporului nostru, miraculos conservată de-a lungul secolelor, încît un celebru istoric — Ferdinand Lot — a putut spune că poporul român este „un miracol și o enigmă”. Rezistența de granit a națiunii a învins toate obstacolele; ea nu a putut fi dislocată și nimicată, ea a renăscut din toate dramele istoriei, dînd dovadă de o vitalitate uimitoare. „Statornicirea poporului într-un singur stat, potrivit principiului naționalităților — scria mai tîrziu același vajnic poet luptător, care a fost Octavian Goga — a fost un act de dreptate pe care istoria contemporană trebuie să-l înregistreze ca o consecință logică a victoriei dreptății asupra forțelor brutale”.

Finalul luptelor de acum șase decenii a consfințit făurirea României noi, în hotarele ei drepte, sfințite prin votul unanim al Adunării de la 1 decembrie 1918 de la Alba Iulia.

Vasile Lucaciu și Octavian Goga au fost printre fruntașii Românilor care s-au consacrat trup și suflet unei cauze grandioase, anticipînd progresul ulterior al patriei noastre. Moștenirea lăsată de eroica generație de atunci a fost grandioasă și obligă la grațitudinea urmașilor.

România de astăzi este pe drumul deplinei sale afirmări pe arena internațională, dovedind o admirabilă unitate și năzuință umanistă, apreciate unanim. Sacrificiile atîtor lupte nu au fost zadarnice și pe eroii lor nu-i putea uita. Dimpotrivă; îi așezăm pe soclul de glorie al panteonului nostru istoric, învățînd din pilda vieții lor și respectîndu-le, prin fapte de creație, testamentul lor nemuritor, așa cum se exprima Goga în aceste două strofe, scrise cu puțin timp înainte de moarte:

Cărbunii cînd ți-or arde-n vatră,
În seri de ani tîrzii și goi;
Tu, stînd la lespede de piatră
Să te gîndești c-am ars și noi.

Iar cînd din ochii de jăratie
Vor tresări scînteii, scînteii,
Să știi că visul meu sălbatic
S-a mai aprins odată-n ei...

A fost de bună seamă un vis furtunos al acelei generații eroice de gînditori, scriitori și luptători pentru un sacru ideal de libertate și progres, realizat treptat, cu momente de mare sărbătoare a biruințelor, pregătite de secole prin neînchipuite sacrificii. Unirea din 1 decembrie 1918 a fost un eveniment capital în istoria noastră, o răsplată dreaptă a acestor eforturi milenare, pe deplin justă, pe măsura sacrificiilor imense ale poporului nostru. Goga și Lucaciu, uniți în luptă, protagoniști neobosiți ai acelor nobile revendicări istorice, au văzut cu mulțumire biruința

dreptății și așezarea temeliiilor pentru noua propășire a României unite, în granițele ei firești.

Vasile Lucaciu nu a avut însă parte de o bucurie prea îndelungată; anii de suferințe prin închisori și rătăcirile lui prin toate țările care puteau sprijini cauza dreaptă a Românilor i-au măcinat rezistența de tribun roman, cum îl numeau ziariștii francezi care l-au ascultat plângând, cu înflăcărare de mare orator latin, cauza dreaptă a poporului său.

Sunt 60 de ani acum de la moartea lui; nu-l puteam uita nici pe asociatul său inspirat, pe poetul Goga, care atunci, în fața sicriului, în numele supremelor autorități politice și spirituale ale Românilor, rostea un panegiric mișcător, un suprem elogiu pentru marele patriot sătmărean: „Temperament pasionat, plămădit din sănătatea robustă a țăranilor noștri, optimist și păstrînd pînă la bătrîneță sub sprîncenile arcuite picăturile de lumină ale unui romantism tineresc, el preconiza acțiunea și nu se putea închide în contemplația unei chilii mănăstirești. Revărsările lui energice, cotropitoare, se cereau la larg, în fața mulțimii cu mii de capete. V. Lucaciu a adus deci pe tărîmul politicii militante *patriotismul (de simțire de la Roma)*. Latinitatea și-a găsit în el pe vijeliosul tribun, ideea națională pe agitatorul implacabil. Ce spectacol de măreție epică zvircolirea lui de 40 de ani pentru dezrobirea unui colț de omenire. A fost idolul adunărilor populare pe care le zguduia avîntul lui de retor ca un torent de lavă aprinsă (...) negăsindu-și altă răsplată decît dragostea furtunoasă a mulțimei care l-a încununat cu aureola legendei și l-a trecut în doine, ca pe eroii baladelor populare“.

Discursul acesta încărcat de elogii ar putea fi citat ca pagini de antologie din istoria noastră, scrise de un inspirat poet al suferințelor de ieri; Lucaciu merita cu prisosință recunoașterea legendarelor lui fapte de eroism, în spiritul marilor oșteni ai patriei. Căci el a fost un *spiritus rector*, cu adevărat, într-o epocă de mari confruntări care cereau o direcție fermă, luminoasă, a solidarității conștiințelor. Forța uriașă a personalității sale, cu o credință inflexibilă în dreptatea revendicărilor românești, a întrevăzut soluția politică dreaptă, în spiritul echității internaționale pornind de la realități care nu puteau fi răstălmăcite. Verbul său energic și tăria de oțel a brațului său au insuflat curaj și speranțe, tocmai cînd tensiunea și nesiguranța copleșeau omenirea; Românii de pretutindeni au văzut în el un înțelept tribun al maselor însetate de dreptate și libertate, neînvins de suferințele trecătoare, un adevărat erou pe care istoria nu putea să-l contrazică¹.

¹ Cf. Nae Antonescu, *Vasile Lucaciu în conștiința literaturii* în vol. „Satu-Mare, Studii și comunicări“, IV, 1980, p. 281—284.

